

І С Т О Р И Ч Н И Й Д Е Т Е К Т И В

Олександр Красовицький
Євгенія Кужавська

Справа № 4

одеських інтелігентів

Харків
«ФОЛІО»
2021

Тарас Адамович Галушко,
61 рік, колишній помічник головного
слідчого розшукової частини
Київської міської поліції, у відставці

Міра Томашевич,
21 рік, курсистка Київських вищих
жіночих курсів, секретарка
Тараса Адамовича Галушка

Яків Менчиць,
25 років, поєднає роботу слідчого
і працівника антропометричного
кабінету в розшуковій частині
Київської міської поліції

Олександр Горенко,
30 років, колишній пілот Ескадри
повітряних кораблів, штабскапітан

Віра Томашевич,
20 років, балерина

Барбара Злотик,
21 рік, балерина

Міхал Досковський,
близько тридцяти років, аферист,
майстер із підробки документів

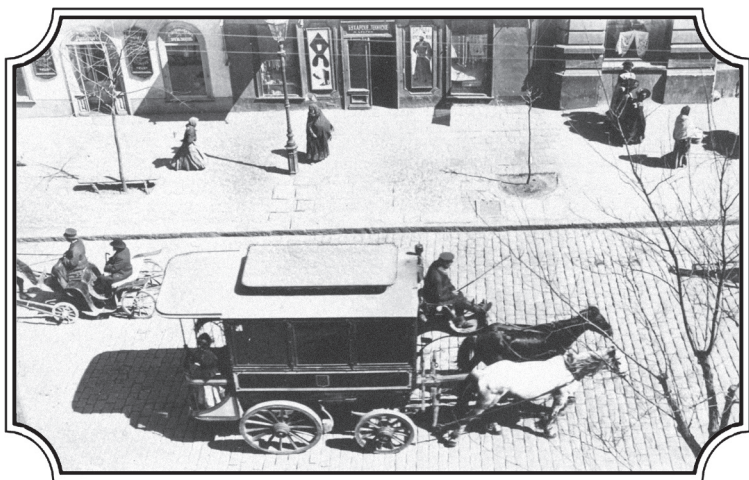
**Віталій Володимирович фон
Ланге** — знаменитий слідчий
розшуку, в різні роки — начальник
розшукової служби Харкова
та Одеси, 54 роки

Регіна (Бобровицька) Ліванова —
вдова генерала Ліванова, 41 рік

Михайло Вінницький —
знаменитий одеський нальотчик,
26 років

I

Квартира сестер Толмашевич

Віра блискає очима в темряві. Говорить тихо, але старша сестра вслухається у кожне слово. Дихає ледь чутно, ніби боїться потривожити вогники свічок необережним подихом. Сьогодні Вірі – балерині Київської опери – виповнилося дев'ятнадцять років. І відзначає вона цю подію звичним ритуалом, до якого дівчата – артистка та курсистка – готуються з особливою ретельністю.

У ніч із вісімнадцятого на дев'ятнадцяте січня сестри Толмашевич ворожать, виливаючи теплий віск на воду.

Віра не боїться вогню – легко підносить руку над свічкою, ледь торкає пальцями полум'я. Вона любить латунні свічники та масивні канделябри, хоч квартира, яку вони винаймають у Києві по Великій Підвальній,

зазвичай освітлена жовтуватим електричним світлом. Ворожіння на свічковому воску – доволі складне, принаймні та його версія, що вони обрали, але, певно, саме тому воно так подобається Міриній сестрі.

Вони освятили у Фролівському монастирі свічки та розталу воду – для цього Віра ще зранку збігала вниз східцями, тримаючи у руках кришталеву вазу – роуз боул¹, знявши металеву решітку з неї. Ваза лишилася їм від матері, з нею – невиразні спогади про зрізані голівки напівзів'ялих троянд, що, вмираючи, дарували кімнати дивний аромат літніх сутінків. Усі Мірині спогади про матір – сутінкові, вкриті серпанком загадки. Віра, певно, пам'ятає ще менше. Хіба – як матір ворожила, виливаючи жовтий віск на воду, та описувала донькам фігурки людей і чудовиськ, які бачила на її поверхні.

Віра першою здимає ложку над свічкою, аби нагріти її, поволі бере у руки довгий тонкий свічник і сточує віск. Вправним рухом відставляє свічник, а з ложки зливає віск у кришталевий роуз боул, тихе «плесо» якого зблискує у тьмяному світлі. Віск пірнає в холодні обійми талої води, над якою відспівав псалми монастирський хор, і Мірі на мить здається, що вона чує той самий спів – чи то з вулиці, чи то від свічок, вогники яких ураз затріпотіли, ніби до кімнати увірвався вітер. Здалося.

Обличчя молодшої сестри зосереджене, Міра переводить погляд на віск, що скручується у спіралі та візерунки, міниться і грає – провіщає майбутнє.

– Бачу пташку, – шепоче Віра.

– Я бачу якісь літери, – самими вустами вимовляє старша сестра, – але не встигаю...

¹ Від «Rose Bowl» (англ.) – «Чаша троянд». – Тут і далі прим. ред.

- А це, здається, чоловіча фігура.
- У формі? – чи то запитує, чи то констатує Мирослава.
- Натякаєш на Назимова? – усміхається Віра – Можу запевнити, якщо це військовий, то точно не він.

Іменниця виливає рештки воску, чоловіча фігура змінює обриси, перетворюється на іншу. Віра морщить гарненьке чоло, підіймає очі на сестру.

- А це хто?
- Здається, жінка.
- Так, бачу. Сукня... і навіть вуаль, – балерина усміхається.
- Це ж... – починає говорити Міра.
- Так. Суперниця. Певно, зустріну її цього року.
- То чому ж ти усміхаєшся?
- Тому й усміхаюся.

Віру непросто зрозуміти, а сама вона рідко має настрій пояснювати власні репліки. Однак Міра зараз не має часу, аби слухати сестру. Тепер вона бере до рук ложку, відчуває холод металу, підносить її до вогника свічки. Глибоко вдихає. Віск стікає у ложку, а далі Міра повторює жест сестри й перехиляє її над водою. По центру не можна лити – відразу віск застигне грудкою, тож вона проводить рукою, намагаючись розподілити віск по краю посудини. Розпечена рідина тонкою плівкою лягає на гладь води, стелиться візерунками. Ось Міра бачить птаха, що розправляє крила, ось якусь закручену стрічку, далі їй здається, що у фігурці з воску постає балерина, яка – звела куполом руки над головою. Вона схожа й несхожа на Віру, котра сидить поруч і озвучує побачене:

- А он літак! – вигукує молодша сестра.
- Де? – не розуміє старша.

– Он, бачиш крила?

– То птах!

– Ні, точно літак, – усміхається Віра.

Віск вимальовує інше – незрозуміле і тривожне. У ложці нічого не лишається, малюнок застигає на воді силуетами двох чоловіків.

– Глянь-но, – усміхнулася балерина, – тобі суперницю не наворожили, – вона примружилась, – зате, здається, наворожили суперників.

Міра теж бачить чіткі чоловічі силуети, пробує повернути посудину, аби поглянути на фігурки з іншого боку. Чи то птах, чи то літак сховався за їхніми спинами. Можливо, вони помиляються? Уся ця ідея з ворожінням – лише їхня ностальгічна звичка, ілюзія, що дає змогу на вечір увиразнити спогади про матір, яку забрав тиф. Хіба вони вірили у ті малюнки? Здається, Міра забувала про них вже за пів години. Зараз вона точно не пригадає, що вони наворожили їй того року. Сумнівно було б думати, що вона пам'ятатиме до наступного Різдва силуети, котрі побачила на поверхні води сьогодні. Навряд чи її підводила пам'ять – Міра ніколи на неї не скаржилася, радше просто не надавала великої ваги тим пророцтвам, погоджуючись ворожити тільки, аби зробити приємність молодшій сестрі.

Дивно, але жіночий силует суперниці з Віриного пророцтва вона таки добре запам'ятала – хтозна-чому. Минув рік, який Міра могла б назвати одним із найскладніших у своєму житті. Рік, коли Віра зникла, а потім – завдяки втручанню колишнього слідчого Тараса Адамовича Галушка – її вдалося знайти. Проте тиждень тому молодша сестра щезла з Міриного життя удруге. І сьогодні, у день її народження, Мирослава зустрічала

сутінки у їхній квартирі, вперше за багато років ігноруючи ідеальний – як любила говорити їй Віра – вечір для ворожіння. Хтозна, чи ворожить зараз балерина в Одесі, куди поїхала разом із Міхалом Досковським.

– Досковський програв, – пригадувала вона слова Олександра Горенка, який підкреслив, що аферист поїхав із міста без скарбу колишнього цукрового короля Тарнавського.

Однак Мирослава глибоко в душі розуміла – Досковський свідомо відмовився від смарагдів, аби зберегти вплив на обох дівчат – Віра Томашевич і Барбара Злотик вирушили за ним до Одеси. Для Віри участь у любовних трикутниках – не новина. Однак цей трикутник – особливий. Віра має суперницю – і цей факт чомусь звеселив її рік тому, та й тепер – додає іскор до блиску її сірих, нерідко – надто холодних очей. Віра звикла до суперництва поміж залиціальниками, наявність власної суперниці інтригувала новизною, додавала жаги балерині, яка не звикла програвати.

Їхнє помешкання стало нестерпно просторим через відсутність сестри. Міра дивувалася величезній вітальні, що ніби розсунула стіни, коридору, що видовжився, здавалось, щонайменше удвічі. Єдиним затишним закутком лишалася бібліотека, хоч раніше вона здавалася дівчині завеликою для цієї квартири. Міра читала у кріслі біля вікна, намагаючись не спиняти погляд на мовчазному тепер грамофоні та Віриних платівках. Танго, яке так полюбилося її сестрі, не звучало в цих стінах уже близько двох тижнів – від моменту Віриного відїзду.

– Вважай, що я поїхала на гастролі, – лунав у вухах Міри дзвінкий голос балерини.

Але Міра не могла так вважати. Можливо, їй простіше було б змиритися з Віриним відїздом, якби розслідування Тараса Адамовича тривало б далі. Але ж вони знайшли вбивцю майстра-червонодеревника, а отже – її послуг як секретарки старий слідчий більше не потребував. Міра так і не змогла змусити себе піти до будинку посеред яблуневого саду після того останнього вечора, коли господар приготував особливий пунш до Свята Трьох Королів.

Сьогодні ж, уперше з того вечора, Міра Томашевич почула стукіт у двері.

Здригнулась.

За мить підхопилася з крісла – у голові майнула думка про сестру, яка раптово повернулася, однак дівчина майже відразу відкинула її як надто оптимістичну. Можливо – господар квартири: обіцяв заїхати на свята, привезти платівок і книг. Однак чи не надто пізній час для такого візиту?

Міра йде видовженим холодним коридором, проминає велике настінне дзеркало, зупиняється біля дверей. Востаннє у ці двері стукав Яків Менчиць, молодий слідчий розшукової частини Київської міської поліції, який тоді приніс Мірину фотокартку та потрапив у пастку Віриного запрошення на бал. Невже знову він? Але ж ні – Яків Менчиць надто тактовний, аби завітати без попередження з вечірнім візитом. Колишній пілот Олександр Горенко теж навряд чи дозволив би собі таке нахабство – хоч Міра й не розуміла, чи з полегшенням сприймає цю думку, чи з розчаруванням.

Певно, не надто ввічливо змушувати гостя чекати так довго, але відчинити двері чи голосно запитати про

мету візиту невідомого вона не наважується, аж поки не чує знайомий голос, що вимовляє:

– Панно Томашевич! Пробачте, що налякав вас пізнім візитом...

Міра прочинила двері раніше, ніж гість договорив, відчуваючи, що радіє несподіваній появі того, хто озвався до неї з темряви, в якій губились сходи.. Низький хрипливатий голос Міра звикла чути у яблуневому саду, на просторій веранді, та у кімнаті, де стояла друкарська машинка Естер. Господар дав їй ім'я на честь жінки, пам'ять про яку волів зберегти.

– Доброго вечора, Тарасе Адамовичу, – Міра відступила вбік, пропускаючи гостя у квартиру. Усмінулась, чомусь відчуваючи – вкупі з радістю – полегшення. Разом зі старим слідчим, який, усміхаючись у відповідь, саянув іскорками на споді очей, до холодної просторої квартири на Великій Підвальной увійшло саме життя. Стіни вітальні зсунулися на місце, коридор скоротився, а за кілька хвилин із кухні, куди Тарас Адамович подався, ледве знявши кожух, долинув аромат кави. Міра незчулася, коли він встиг поцікавитися її настроєм, спитати, чи не вважає вона час запізнім для кави.

Міра не вважала. Час став для неї надто відносною величиною і водночас – тягарем.

– Пам'ятаю, як ви говорили, що вдома вам не вдається випити смачної кави, – пояснював старий слідчий, помішуючи темні зерна на пательні, яку дівчина дістала з нижньої шухляди старого буфету.

Вона говорила? Мабуть, так. Віра завжди надто обсмажувала зерна, тому кава мала гіркуватий посмак. Але чого він прийшов, невже...

– Міро, здається, я маю ще одну справу, – випередив її здогад старий слідчий, – і мушу попросити вас і надалі виконувати секретарські обов'язки.

Невже знову когось убили, поки вона днями сиділа у кріслі в бібліотеці, гортаючи книжки, рядки яких розпливалися перед очима? Міра не мала звички читати ранкові газети, як Тарас Адамович. Місто, певно, знову обговорює криваві подробиці злочину, а вона думає про сестру, яка майнула до Одеси вслід за доволі сумнівним об'єктом захоплення. Чи суб'єктом – Досковського складно об'єктивізувати.

Старий слідчий ставить на посріблену тацю – власність господаря квартири, яку винаймали сестри – кавник та цукерницю та урочисто заносить її до вітальні. Міра ледь помітним жестом вказує на стіл і дістає акуратні фаянсові чашечки, які її сестра привезла з попередньої подорожі до Одеси. Темний гарячий напій торкає білосніжні стінки чашок, такі тонкі, що здаються паперовими. Міра дивиться на колишнього слідчого у жовтуватому світлі невеличкого настінного світильника, запитує:

– Кривава справа?

Хтозна-чому, але їй хочеться, аби справа таки виявилася кривавою. Вона прагне жажливих подробиць, що вибивають рівновагу з-під ніг і водночас змушують опанувати собою й зосередитися на роботі. Бо ж вона таки жадає роботи, метушні розслідування, розмов з Яковом Менчицем, стукоту клавіш друкарської машинки, шурхотіння паперу звітів медичних експертів – усе це відволікає від думок. Не лише про Віру – від'їзд сестри змусив думати й про інше – чи поїхала б вона сама, якщо хтось з очима, темними, як у Міхала Досковського, покликав би її до Одеси. І найголовніше – чи покликав би?

– Ні, зовсім ні, – відповідає їй Тарас Адамович, – я навіть не певен, що це таки справа. Просто... трапилося дещо незрозуміле.

Міра дивиться у вічі старого слідчого та вимовляє:

– Люблю незрозуміле.

– Справді?

– Так. Пошук смарагдів Тарнавського виявився доволі цікавим.

– Коштовності... Так, одна з найдавніших історій, на яких тримається світ – пошук скарбу.

– Ви часто шукали втрачені коштовності, коли працювали в поліції?

Тарас Адамович на мить прикриває очі повіками, згадуючи минуле. Коли починає говорити, Міра відставляє порожню чашку і слухає розповідь, ніби казку. Колишній слідчий розповідає їй про графиню-зłodійку.

– Хіба такі бувають? – запитує Міра, хоч знає відповідь наперед: «звісно».

Цукрові мільйонери в історіях Тараса Адамовича вплутуються у сумнівні справи, власники помешкань на Липках програють у казино, думські чиновники – брешуть, а графині – крадуть коштовності. Злочинний світ не обмежується київською околицею.

– Одна з перших моїх справ, – повільно проказав він, – днями згадалися її обставини, бо... Втім, це не важливо.

Міра хоче перепитати, але звична тактовність змушує її прикусити язика. Віра б запитала. Дарма, що співбесідник сам натякнув, що не хоче говорити про причину, з якої ця історія згадалася. Скільки років було молодому слідчому Галушку, коли той розслідував справу графині-зłodійки? Хіба молодих слідчих узагалі підпускають до серйозних справ?

Він дивиться у вікно, й Міра бачить його профіль – рівний ніс, кошлаті насуплені брови, довгі вуса. Помічає павутину зморщок під очима – вони пролягли тонкими лініями, викарбовуючи звичний для Тараса Адамовича усміх, іронію ледь примружених очей.

– У графині... – він затнувся та мовив далі: – хоч минуло чимало років, але я не називатиму імені, нехай то буде графиня М.

Міра змінила позу, зручніше спершись на спинку стільця. Її гість вів далі:

– Вона мала будинок на Липках і дивну звичку, яку деякі її знайомі вважали хворобливою манією. Подейкували, що графиня цупить речі, і неабиякі – здебільшого коштовності. Однак коло її знайомих було шляхетним і не знало ліку грошам, а служниці та покоївки пліткували про всіх своїх господарів, тож певний час чутки вважалися просто чутками. Аж доки якусь панночку із впливової родини вирішено було видати заміж. Гості оглядали посаг нареченої, дехто з них помітив, що графиня М кілька разів підходила милуватися діамантовим убором.

– Діамантовим... – прошепотіла Міра.

– Так, там було кольє, сережки, діадема, браслети та каблучка із солітером. Оцінювалися всі предмети у кілька тисяч рублів. Після того, як усі гості роз'їхалися, солітер та сережки зникли.

– Невже графиня?

– Про це не говорили вголос. Але сам губернатор – друг родини нареченої – завітав тоді до розшукової частини. Він ставив майже неможливу вимогу – повернути коштовності без розголосу. Колишній слідчий замовк на кілька митей і знов перервав тишу, що запанувала в кімнаті.

Міра чує, як голос його відбивається від стін, бачить, як за вікном починається заметіль, відчуває в повітрі аромат кави, що й досі не зник, не розтанув поміж іншими запахами прохолодного зимового надвечір'я. Міра здогадується – старому слідчому вдалося повернути коштовності власника, однак вона не розуміє, як саме. Чекає пояснень. Намагається самостійно здогадатися, відшуковуючи підказку чи то у виразі обличчя співрозмовника, чи то в повільній його манері оповідати історії.

Він говорить:

– Без розголосу зробити це було майже неможливим. Мені довелося марудитися близько двох тижнів, але врешті я дізнався, що графиня зберігає коштовності у спальні, в одній з шухляд, до якої не підпускає служниць.

– А далі?

– Далі все було просто – я прийшов до графині з візитом, сказав, у якій скриньці і де саме у спальні лежать коштовності, які вона має погодитись віддати мені без спротиву.

– І вона віддала?

– Звичайно. Розголос їй теж був ні до чого, а я мав незаперечні докази й міг би влаштувати обшук, який виявився б успішним.

– Але ж губернатор...

– Я блефував. Сподівався, що вона погодиться віддати крадене без зайвої метушні. Так і сталося.

Міра недовіркою глянула в його бік і мовила:

– Але як ви дізналися, де вона ховає коштовності?

– Мені... підказали.

– Слуга графині?

– Щось на кшталт, – відповів слідчий і підвівся.

Міра механічно встала разом із ним і запитала:

– Отже, ваша перша справа виявилася успішною?

– Так.

– І вона якось пов'язана з тим «незрозумілим», що ви хочете розслідувати тепер?

– Ні, зовсім не пов'язана. Про графиню я розповів, аби трохи розважити вас, Міро.

Дівчина зробила останній ковток, подивилася на слідчого поверх чашки. Менчиць колись обмовився, що її очі схожі на небо у серпні. Гіпнозують. Змушують говорити зайве. Лишень колишній слідчий Галушко – не Яків Менчиць. Навряд чи він прохопиться про те, що не планував їй розповідати. Міра запитує прямо:

– Що саме ви збираєтеся розслідувати?

Він міг би їй розповісти – квартира сестер Томашевич затишна, дарує оманливе відчуття спокою. Але дівчина у ній – неспокійна. Не варто говорити з нею про справу ввечері, коли темрява огортає місто, хукає морозом у скло вуличних ліхтарів.

– Розповідати довго. Краще, якщо ви самі все побачите, – мовив він і підвівся, – я запросив і пана Менчиця – годині о десятій вам буде зручно?

Міра киває. Проводжає його до дверей і лишається чекати ранку у квартирі, де коридор знову видовжується, а стеля розсувається, відкриваючи темні закутки, шурхіт у яких тривожить її до ранку. Ні, ця квартира зовсім не затишна, якщо мешкаєш у ній сама. Можливо, варто пошукати іншу?

ЗМІСТ

I. Квартира сестер Томашевич	5
II. Приватний детектив Галушко	17
III. Київські контракти	28
IV. Перстень шахрая	37
V. Шахова дошка Полібія	50
VI. Флот північноамериканських штатів	61
VII. Квартира 6 по Садовій, 13	70
VIII. Жінка з перснями	79
IX. Компліменти Міри Томашевич	90
X. Кондитерська «Фанконі».	100
XI. Протея	110
XII. Уроборос	120
XIII. Розумниця	130
XIV. Пані Іпполіта	140
XV. Ейша	152
XVI. Переслідувач медіумів	162
XVII. Віра	173
XVIII. Вдова генерала.	183
XIX. Зброя слідчого.	195
XX. Менчиць в Одесі	204

XXI. Подарунок від Джона	215
XXII. «Молода воля»	226
XXIII. Початок і кінець	238
XXIV. Кімната шпигунки	248
XXV. Костюмерна слідчого фон Ланге	259
XXVI. Тіна	268
XXVII. Камені темряви	278
XXVIII. Кармен.	286
XXIX. Заручниця сцени	296
XXX. Браунінг	306
XXXI. Жовте місто	319
XXXII. Зниклі шпигунки	331
XXXIII. Пожежа в Трої	341
XXXIV. Три запитання	353
XXXV. Мертва наречена і блудний син	369